

Musikaalisuus, mitä kaikkea se on?

”Kaikki ihmiset ovat keskimäärin yhtä musikaalisia, minkä vuoksi opimme esimerkiksi puhumaan. Epämusikaalinen ihminen ei voisi edes oppia ymmärtämään puhetta.”

(Kaarina Marjanen, filosofian tohtori)

Jokaisella meistä on jonkinlainen käsitys omasta musikaalisuudestamme. Tähän käsitykseen ovat voineet vaikuttaa aikoinaan alakoulussa järjestetyt laulukokeet, joissa pieni oppilas joutui luokan eteen laulamaan ennalta sovitun laulun. Laulun sujuvuus ja vireys määritteli, kuinka musikaalinen itse kukin oli. Laulutaitoa pidettiin musikaalisuuden keskeisenä mittarina.

Musikaalisuudesta ei ole olemassa yhtä kaiken kattavaa määritelmää, vaan se koostuu useista eri tekijöistä: musiikillisesta muistista, melodiatajusta, sointiväritajusta, rytmitajusta, musiikillisesta mielikuvituksesta. Musiikkitieteilijät ovat yrittäneet määritellä musikaalisuuden käsitettä, mutta määritelmiä tuntuu olevan yhtä monta kuin on määrittelijääkin.

Avataanpa edellä mainittuja musikaalisuuden osatekijöitä hieman tarkemmin.

Tunnistat aiemmin kuulemasi tutun kappaleen tai kuulet mielessäsi tutun sävelen, jota sitten hyräilet tai laulelet – tuolloin sinulla on musiikillista muistia.

Havaitset, meneekö kuulemasi kappale oikein vai väärin tai pystyt toistamaan sävelmän laulaen, hyräillen, vihellellen – silloin sinulla on melodiatajua.

Tunnistat eri soittimia kappaletta kuunnellessasi tai tunnistat ihmisiä heidän puheäänensä perustella – tämä kertoo, että sinulla on sointiväritajua.

Taputtelet ja naputtelet kuulemasi laulun rytmiä. Musiikin rytmi saa sinut mahdollisesti liikkumaan tai jopa tanssimaan – näin ollen sinulla on rytmitajua.

Koet erilaisten maisemien, värien ja muotojen ikään kuin soivan mielessäsi – tämä viestittää, että sinulla on musiikillista mielikuvitusta.

Varmasti löysit näitä taitoja itsestäsi!

Usein jokin musikaalisuuden osa-alue voi olla muita alueita kehittyneempi. Tärkeää onkin muistaa, että musiikillisia kykyjä voi aina lähteä vahvistamaan ja kehittämään omista yksilöllisistä lähtökohdista käsin.

Musiikkitieteilijä, professori Kai Karma määrittelee musikaalisuuden kokonaisuudeksi, jonka osat ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa. Hänen mukaansa musikaalisuus ei ole irrallisten kykyjen summa vaan eri kyvyt ovat saman musikaalisuuden heijastumia.

Musiikillista lahjakkuutta on paljolti pidetty periytyvänä ominaisuutena. Karma toteaa, että tilastollisesti on todettu musikaalisilla vanhemmilla olevan keskimääräistä musikaalisempia lapsia kuin ”vähemmän” musikaalisilla vanhemmilla. Se ei kuitenkaan ole vakuuttava todiste perinnöllisyydestä, sillä mitattavaan musikaalisuuteen kuuluu silloin myös ympäristön harjaannuttava osuus.

Musiikista kiinnostuneet vanhemmat luovat oman harrastuksensa kautta lapsilleen musiikillisesti virikkeellisemmät olosuhteet. Toisaalta muusikkoperheen lapsi ei välttämättä tunne kutsumusta musiikkiuralle, kun taas aivan ”tavallisesta” lapsesta voikin kasvaa vaikkapa oopperalavojen tähti.

Riittävätkö taitoni musiikin varhaiskasvatukseen toteuttamiseen?

Meille aikuisille itsensä kehittämisen ainoaksi todelliseksi esteeksi saattaa muodostua väheksyvä käsitys omista musiikillisista mahdollisuuksista. Asenteen voittaminen vaatii itsekritiikin madaltamista ja rohkeutta heittäytyä musiikin mukaan.

On tärkeää muistaa, että jokainen meistä on omalla tavallaan musikaalinen ja että musiikin kanssa työskentelevän aikuisen ei tarvitse olla poikkeuksellisen lahjakas musiikillisten taitojen suhteen. Tärkeämpää on se, että kasvattaja itse hyväksyy oman musikaalisuutensa juuri sellaisena kuin se ilmenee. Jo tämä luo hyvän pohjan musiikkitoiminnalle.

Useimmilla meistä on jokin musikaalisuuden osa-alue muita vahvemmin kehittynyt. Rytmikäs tanssija ei välttämättä ole ns. taitava laulaja – ja päinvastoin.

Omia musiikillisia kykyjä voi jokainen lähteä kehittämään ja vahvistamaan omista yksilöllisistä lähtökohdistaan. Aikuinen oppii siinä missä lapsikin, eri nopeudella ja eri aistikanavia käyttäen. Meillä kaikilla on oikeus tutustua musiikkiin ja käyttää sitä työvälineenämme.

Työyhteisön sallivuus

Työyhteisöissä olisi hyvä käydä avointa keskustelua musikaalisuudesta ja tuoda rohkeasti esille jokaisen kasvattajan omat potentiaalit, osaamisalueet, pelot, esteet ja epävarmuustekijät. Ideaali tilanne olisi sellainen, jossa ”osaajat” jakaisivat tietojansa ja taitojansa sekä rohkaisivat kaikkia musiikin monipuoliseen maailmaan ja sen käyttöön arjen työvälineenä.

Päiväkodissa pidetään paljon koko talon yhteisiä lauluhetkiä. Ne voivat monen mielestä tuntua eräänlaiselta näytön paikalta. ”Osaanko vetää yhtä hyvän musiikkihetken kuin esimerkiksi Liisa, jolla musisointi on hallussa?” Tämäkin on tärkeä puheenaihe. Voimia voidaan aina yhdistää ja kannattaa muistaa, että lauluhetkissä voidaan käyttää monimuotoisesti musiikin eri osa-alueita.

Voidaan kuunnella, liikkua, loruilla, rytmittää ja käyttää apuna cd-levyjä laulamissa ja musiikkileikeissä.

”Ruvetkasme, rohjetkasme, elkäs ääntämme hävetkö”.

Näin viisaasti lausuttiin jo Kantelettaressa, 1840 ilmestyneessä Kalevalan ”sisarteoksessa”.

Matka puheesta lauluun on lyhyt

Pohditaanpa tilannetta, jossa aikuinen kutsuu huhuillen lapsia syömään. Se tuskin tapahtuu monotonisesti yhdellä sävelellä, vaan ehkä ihan huomaamatta aikuinen käyttää kahta säveltä, ”syö-mään”, kokeilepa.

Laulamaan oppii laulamalla. Lapsiryhmän siirtymätilanteissa ja odottelua vaativissa hetkissä onkin luontevaa harjoitella laulamista. Puhu laulaen, lapsi kuuntelee varmasti.

Ulos lähdettäessä annetaan lapselle pukeutumisohjeita laulamalla. Laulun sävelkorkeutta tai melodiaa ei tarvitse miettiä, ohjeen voi antaa vaikka vain yhtä säveltä käyttämällä. ”Muistathan laittaa vielä villasukat, vedäpäs jalkaan kurahousut.” Ja kun rohkeus kasvaa, voi mukaan ottaa lisää erikorkuisia säveliä. Tässä piilee melkoinen taikavoima myös lasten näkökulmasta. Laulavan aikuisen ohje on mielekästä ottaa vastaan, ja pukeutuminenkin sujuu mallikkaammin. Laulu tarttuu myös lapsiin, ja ulos lähteminen rauhoittuu mukavasti. Pian lapsetkin laulevat ja vastaavat aikuisen ohjeisiin laulamalla.

Vinkki käytettäväksi esimerkiksi ulos lähdettäessä:

Pukeutumiseen voidaan ottaa myös soittimet mukaan. Pukeutumistilassa voi olla rumpu, johon lapsi saa käydä soittamassa ”val-mis”, kun hommat on hoidettu.

Samoin voidaan käyttää laattasoittimia. Lapsi saa soittaa itselleen hienosta suorituksesta palkinnoksi laatoilla melodian. Onpa jossakin päiväkodissa käytetty myös kanteleita vastaavaan tarkoitukseen.

Musiikkituokiot ja niiden kulku

Mistä on hyvä musiikkihetki tehty?

Hyvä musiikkihetki on tehty iloisesta tunnelmasta, rytmistä, liikkeestä, tanssista, naurusta, soitosta, loruista, laulusta, yhdessä kokemisen ja oppimisen riemusta.

Kaikessa kasvatuksessa on tärkeää, että välitämme aidosti siitä, mitä teemme. Lapset vaistoavat paremmin sen, mitä emme sano, kuin sen, mitä sanomme. 90 % viestinnästämme tulee kehomme kautta, vain 10 % on puhetta.

Musiikkihetken suunnittelu lähtee liikkeelle tavoitteen asettamisesta. Sen jälkeen voidaan valita sisällöt ja menetelmät.

Tuokion aloituksella kuten lopetuksellakin on keskeinen merkitys musiikkituokion onnistumiselle. Musiikkihetken aloitus kannattaa suunnitella huolella. Onko se tuttu aloituslaulu, jonka kaikki osaavat vai tehdäänkö tutusta aloituslaulusta hieman uudenlainen sovitus maustamalla sitä rytmisoittimin, taputuksin tai liikkein?

Musiikkituokion alkuun saa hyvin pienillä elementeillä lasten kiinnostusta herättelevän tunnelman. Esimerkiksi tilan hämärtäminen, jokin roolivaate aikuisen yllä tai yllättäen matkalaukusta löytyvä musiikkihetken liittyvä hahmo herättävät lasten kiinnostuksen.

Uusi opeteltava asia on hyvä sijoittaa tunnin alkuosaan, näin lapset jaksavat keskittyä paremmin. Huomioithan, että jokaisella musiikkihetkellä ei tarvitse eikä kannata olla aina jotakin uutta opeteltavaa. Jo opittua asiaa voidaan kerrata useaan otteeseen ja iloita sen osaamisesta yhdessä.

Tuttuun lauluun voidaan ottaa mukaan soittimia, valita mahdollisesti soolosoittajia ja tehdä lauluun lapsille sopiva tanssisovitus. Jaetaan lapsia soittajiin, laulajiin ja liikkujiin kappaleen luonteesta riippuen. Näillä eväillä säilyy lasten kiinnostus tuttuun lauluun. Usein lapset jaksavat aikuisia pidempään puuhastella saman laulun äärellä.

Musiikkituokioiden voi olla sisällöltään hyvin erilaisia, mutta tunnin kulussa on hyvä muistaa toiminnan ja lepovaiheen vuorottelu. Joillakin kerroilla pitäydytään hiljaisessa ja viipyilevässä tunnelmassa ja toisella kerralla irrotellaan liikkuen ja tanssien musiikin pyörteissä. Aloittamisessa ja lopettamisessa on hyvä olla joitakin tuttuja elementtejä. Musiikkihetki on hyvä lopettaa silloin, kun kaikilla on vielä kiva.

Lapset oppivat nopeasti musiikkihetken kulun. Tutusta alkumelodiasta tiedetään, että nyt on musisoinnin aika. Samoin tutut loppurituotokset saattavat onnistunutta musisointihetkeä päätökseen.

Kaikessa lasten kanssa tapahtuvassa toiminnassa ovat aikuisen malli ja innostus korvaamattoman tärkeitä. Uskallathan itsekkin heittäytyä ja irrotella musiikin mukana. Lapset rakastavat aikuisen innokkaan osallistumisen katsomista.

"Reflektiivisen ajattelun puute tekee työstä merkityksetöntä puuhailua."

(Von Wright)

Työn arviointi on aina osana onnistunutta kokonaisuutta. Mistä jatkamme ensi kerralla? Mikä asia tarvitsee uudenlaisen tavan opettaa lapsia? Mikä oli riemukasta ja mukavaa? Oliko tuokio sopivan mittainen? Miten lapset jaksivat olla toiminnassa mukana? Entä miten onnistuivat omasta mielestäni?

Muutamia tärkeitä seikkoja musiikkituokioista

1. Voit aina istuttaa lasta liikaa, mutta et koskaan liikuttaa.

Hermoradat aktivoituvat liikkumisen ja rytmittämisen kautta ja näin syntyy oppimista. Kehittyminen ja oppiminen perustuvat tarkoituksenmukaisesti muutoksiin hermostossa. Mitä enemmän välityksiä hermojen välille syntyy, sitä helpommin lapsi pystyy omaksumaan uusia asioita. Lapsen koko hermosto kehittyy aktiivisen liikkumisen perusteella. Hermoston oppiminen edellyttää lapsen omaa toimintaa eikä kukaan ei voi oppia toisen puolesta. Liike ja liikkuminen ovat oiva lähestymistapa musiikin ja lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen edistämiseen.

Aivot työskentelevät parhaiten, kun tietoa saadaan monen eri aistikanavan kautta. Opetuksessa kannattaa hyödyntää eri aistikanavia ärsyttäviä menetelmiä. Kenellekään ei usean aistikanavan kautta menevästä tiedosta ole haittaa, mutta näin voidaan taata, että jokainen lapsi saa opetuksesta jotain oman aistimieltymyksensä mukaisesti.

2. Anna lapsen olla osallistumatta. Jotkut lapset tarvitsevat enemmän aikaa, jotta uskaltavat mukaan toimintaan.

Aroille lapsille voi musiikkihetkillä antaa erityistehtäviä. He voivat vaikka jakaa soittimia, ehdottaa seuraavaa laulua tai valita, ketkä lapsista osallistuvat seuraavaan leikkiin. Lapsi kokee tulevaisuutensa huomioiduksi ja mahdollisesti uskaltautuu pikkuhiljaa omassa tahdissaan osallistumaan muuhunkin toimintaan.

3. Ei ole väärää tapaa tehdä. Ole mallina lapselle, mutta älä tee hänen puolestaan.

Musiikkikasvatuksen tehtävä ei ole lapsen kehityksen vauhdittaminen vaan jo olemassa olevien potentiaalien löytäminen ja kannustaminen.

4. Vähän on paljon.

Tarkastele huolella toimintakauden aikana laulettavien laulujen määrää. Alle 3-vuotiaille lapsille riittää yhden kauden opeteltavien laulujen määräksi noin 5 – 7 laulua. 3 – 6-vuotiailla lapsilla määrä on luonnollisesti isompi, 10 – 12 laulua.

Nämä määrät tarkoittavat lauluja, joita lasten on itse tarkoitus oppia laulamaan. Yhden laulun äärellä riittää puuhaa, kun sitä käsitellään monipuolisin keinoin: liikutaan, rytmitetään, taputetaan, tömistetään, otetaan lauluun jokin hahmo mukaan, piirretään ja maalataan.

5. Anna aikaa lasten omille ajatuksille ja keskusteluille musiikkihetkillä.

6. Kun saat uuden idean, pysähdy miettimään ideaa oman lapsiryhmäsi näkökulmasta.

Voitko käyttää ideaa suoraan sellaisenaan, vaan olisiko sitä hyvä muuttaa? Eli pohdi, miten, miksi ja milloin uutta ideaa käytän.

